

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Šventų Kalėdų mėnesiena

Dauguma psichologų siūlo žmogui gyventi „čia ir dabar“. Gal šią programą verta taikyti kasdienybėje, bet būtų labai apmaudu, jei Žemės ir Saulės kalėdinio virsmo kulminacijoje taip ir nesugebėtume pakilti bent mintimis ten, kur kažkada buvome ir vėl sugrįšime.

Esu gražiausios Visatoje planetos Žemės gyventojas. Suvokiu, kad tai, ką jaučiu, yra mano asmeninė patirtis, todėl kaip recepto jos niekam nesiūlau. Užgesinu kambaryje šviesą, privažiuoju prie apšerkšniujusio lango ir per Mėnulio pilnaties spindesį skrendu mintimis į kosminius tolius.

Veidrodžio atšvaitais Mėnulio šviesa žaidžia lango šerkšne, slysdama ledo kristalais virsta Šiaurės pašvaiste ir išsisklaido į visą vaivorykštės spalvų puokštę: stambesniuose kristaluose ji – rausvai oranžinė, smulkiuose – gelsvai mėlyna, o smulkiose ledo adatėlėse – melsvai violetinė. Pro šerkšno ledinį rėtį prasisksverbę spinduliai krinta ant mano rankų, rūbų, vežimėlio. Žvilgteliu į šoną ir nusišypsau išvydusi, kad ant vežimėlio rato atspindintis atšvaitas bičių korio akutėmis irgi išilieja į šį kalėdinės misterijos šviesų žaismą.

Man žavu suvokti, kad Saulės spindulys, nučiuožęs gruoblėtu Mėnulio paviršiumi, žaidžia mano lange, o aš galiu tai matyti, džiaugtis ir suvokti, koks gražus ir prasmingas yra mūsų gyvenimas. Nesu tokia naivi, kad nesuprasčiau, jog viena Gyvybės pusė gyvena pagal griovimo filosofiją, kuri labai kūrybingai atsiskleidžia mano fizinio kūno lygmenyje, bet kita pusė man liudija kitokią tiesą, ir aš suvokiu, kad nesu tokia tvirta, kad šį gražų vakarą galėčiau visiškai su tuo susitaikyti ir poetiškai įvertinti tos, deja, prasmingos griovimo jėgos daromus stebuklus...

Įdomu, kiek milijonų metų prireikė, kad Saulė, Žemė ir Mėnulis užimtų kosmose jiems skirtas orbitas, kurių pasekmė – ilgiausia naktis ir trumpiausia diena šią kosminę akimirką, ir kaip toks šviesos žaismas veikia mus, žmones? Ir kol mokslininkai bei išminčiai spėlioja, aš vėl pasineriu į savo šventinės nuotaikos kerus. Džiaugiuosi šerkšnu, nes iš savo žmogiškos patirties žinau, kad ilgiausią metų naktį ji būtinai išvysiu ant savo lango. Iš smalsumo priglaudžiu delną prie lango pakraščio ir, niūniuodama keturių šimtų metų senumo (o gal dar senesnę) dainą „Atbėga elnias devyniaragis“, laukiu.

Mėnulio takas

*auksinėm nubarstyta dulkėm, tamsi
tam akimirkai sustingus pailsėt*

*tu niekaip nerandi, pro kur išskrist
galėtumei, aklinau siauram koridoriuj*

*gal tai sugrįžus
dūšėlė, šita peteliškė?*

*ant laiptų, smėlio apneštų, benamės
beveik laukinės katės, virš galvos
kar ir kar (tik nežinai, ar čia tos pačios
būtų varnos, valgomos, kada jau
aprašytos)*

*šikšnosparnis
tarp užuolaidos klosčių, kietai įmigęs
galva žemyn
jau kelinta diena, kai kabo nejudėdamas*

kokio pasaulio tu pasiuntinys?

Nijolė Miliauskaitė

Kai atrypuoju iki eilutės „Ant devinto rago ugnelė dega“, atitraukusi delną matau permatomą properšą ir žemyn nuašarojusius vandens lašus. Dabar gailiuosi, kad ilindau į tą darnų gamtos kūrinį. Taip ir mes, žmonės, dažnai nemokame deramai vertinti mums gamtos dovanojamų stebuklų ir ardome jos harmoniją, sulaukdami nepageidaujamų pasekmių. Oi, kaip svarbu yra laiku sustoti ir tapti tik tų gamtos stebuklų stebėtojais...

Mano langas žvelgia į pietryčių pusę, ir tai leidžia man stebėti Mėnulio kelionę naktyje. Apie vidurnaktį jis švelniai peršoka į vidurinio lango rėmo erdvę, apšviestas snieguotas kieme augančių pušų viršūnes, plikas ažuolo šakas ir šiltą rudenį žydėti pasirošusius, o dabar staiga šalčio sukaustytus prie šakelių prigludusius blindės „kačiukus“. Mėnulio šviesą atspindintis sniegas irgi išitraukia į kalėdinį šviesos žaidimą, išryškindamas medžių kamienus ir melanholiškai besisupančias dideliuose

plastmasiniuose buteliuose įtaisytas lesyklėles zylutėms. Pasiėmusi žiūrėdama, dieną stebių tų gyvenimu besidžiaugiančių paukštukų nardymą pro iškirptus butelyje langelius su saulėgražos sėkla snape. Zylutės labai mandagios – jos niekuomet neužsisbūna lesykloje ilgiau, nei reikia snapu pastverti saulėgražą. O to nepasakysi apie žvirblius – jie tikri proletarai. Įlenda į butelį ir pūpsa tol, kol prisikemša pilvus...

Man bekeliaujant prisiminimų bei svajonių takais, paryčiais Mėnulis suspėja „peršokti“ į vakarinę lango pusę. Dabar jo šviesa apšviečia buvusį lango plotą iš šono ir šerkšno adatos kaip mažį saulės laikrodžiai piešia smailiabriaunius šešėlius. Nusijuokiu, išvaizduodama daug mažų saulės laikrodžių, kurie nematomi tiksės mums visus ateinančius metus. Nenuvertinkime savo kūrybinių galių. Kiekvienas galime svajoti, džiaugtis ir tikėti, nes esame gražiausios Visatoje planetos Žemės gyventojai, skriejantys šią akimirką kartu su ja į ateitį.

Mirksinti lango kampe Mėnulio šviesa mane palieka, užleisdama vietą rytuose brėkstantčiais dienai.

Angelė Rudžianskaitė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Angelė Rudžianskaitė. Šventų Kalėdų mėnesiena • **2-as psl.** Dalia Cidzikaitė. „Lietuvos politinės minties antologijos“ sutiktuvės • **3-as psl.** Dalia Čiočytė. „Kaip paskutinis priešas bus sunaikinta mirtis“ • **4-as psl.** Pro langus sulekia žvaigždės... • **5-as psl.** Lidija Veličkaitė. Gyvenimo vingiai, slenksčiai ir svajonės • **6-as psl.** Audronė Girdzijauskaitė. „Jo darbuose atsispindi laikas“... • **7-as psl.** Virginija Paplauskienė. „Nušvitusi dulkė“: Mykolui Vaitkui – 130 • **8-as psl.** Kultūros kronika

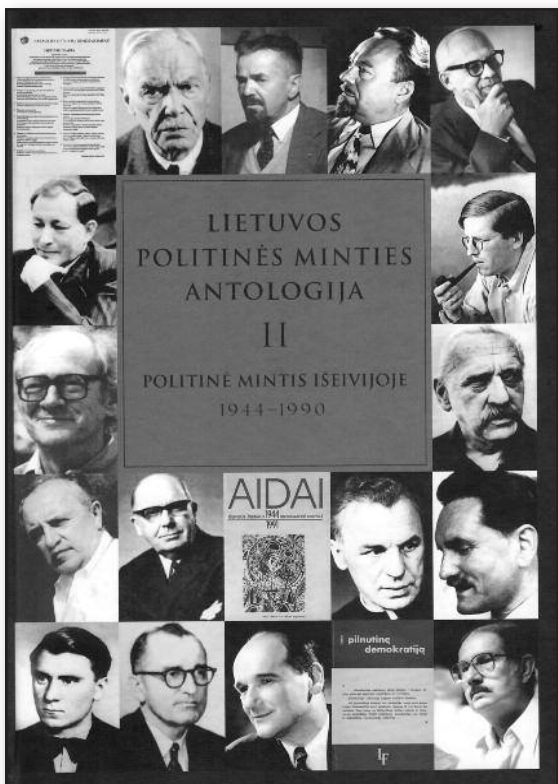
Kitame numeryje: Menininkas, norintis žydėti • Vytutė Žilinskaitė: „Ne tas drugys“

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas 2013 metų IV ketvirčiui suteikė 12,950 Lt paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Antrasis tomas skirtas politinės minties raidai išėivijoje 1944–1950 m.

„Lietuvos politinės minties antologijos“ sutiktuvės

Dalia Cidzikaitė

„Lietuvos politinės minties antologija“, Vilnius: Vilniaus universitetas: Vilniaus universiteto leidykla, 2012–2013. Sudarytojai: dr. Justinas Dementavičius, dr. Kęstutis Girnius, dr. Algimantas Jankauskas, prof. Alvydas Jokubaitis ir prof. Vytautas Radžvilas.

Šių metų gruodžio pradžioje Vilniuje įvykusios Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto mokslininkų parengtos „Lietuvos politinės minties antologijos“ trečiojo tomo sutiktuvės ir tuo pačiu viso projekto – iš viso trijų tomų – pabaigtuvės turėtų atkreipti ir išėivijoje gyvenančių lietuvių dėmesį. Pirmiausia todėl, kad antrasis per 600 puslapių antologijos tomas yra skirtas politinei minčiai išėivijoje ir apima laikotarpį nuo 1944 iki 1990 metų.

Trečiojo tomo sutiktuvėse dalyvavę politologai ir svečiai pastebėjo, jog per itin trumpą laiką – vos dvejus metus – išleistas tritomis ir jo pagrindu kuriamas projektas, kai rengiamas ir kursas studentams, yra sveikintinas dalykas. „Taip, – pastebėjo dr. Darius Kuolys, – studentai sužinos, jog ne vienas Antanas Maceina buvo politologinės minties mąstytojas Lietuvoje.“ Bet dar svarbiau yra tai, kad mokslininko nuomone, ši antologija „sugrąžina pasitikėjimą idėjų galia“. Jam antrina prof. Vytautas Ališauskas, pasak kurio, antologijoje pateikiami tekstai „galės būti šiokia tokia atrama mąstant apie pasaulį“.

Ne mažesnis komplimentas tritomiui bei jo autoriams yra ir kita renginio metu išsakyta dr. Kuolio pastaba. Pasak jo, stropus sudarytojų sąžinin-

Trečiojo tomo sutiktuvės.

VU TSPMI nuotr.

gumas atrenkant tekstus ir pateikiant platų politinės minties spektrą, kuriai atstovauja stipriausi lietuvių mąstytojai, leidžia pamatyti Lietuvos laisvo politinio galvojimo polifoniją, o pirmasis ir antrasis tomai rodo mūsų politinės minties laisvę.

Pirmasis „Lietuvos politinės minties antologijos“ tomas, išleistas praėjusiais metais ir pristatytas skaitytojams ne tik Vilniaus universitete, bet ir Seime bei Vilniaus tarptautinėje knygų mugėje, skirtas pirmosios nepriklausomos Lietuvos politinės minties raidai nuo 1918 iki 1940 metų. Kaip pastebėjo renginį vedęs pagrindinis antologijos stūmėjas bei vykdytojas dr. Algimantas Jankauskas, būtent tuo laikotarpiu sukurta politinė mintis buvo pati brandžiausia.

Nors tuo metu reikėsi keturios pagrindinės politinės minties tradicijos: tautininkiška, katalikiška, liaudininkiška demokratinė ir kairioji, pasak dr. Jankausko, ryškiausia pėdsaką paliko katalikiškoji politinė srovė ir jos garsiausi intelektualai: Stasys Šalkauskis, Kazys Pakštas, Antanas Maceina, Pranas Dielininkaitis ir Ignas Skrupskelis.

Prof. Vytautas Radžvilas, dar vienas pirmojo tomo sudarytojas, tikisi, jog pažintis su šiame tome pateikiamais krikščioniškos ir tautinės pakraipos autoriais galės bent šiek tiek „užpildyti sovietmečiu atsiradusias autentiškų žinių apie šias dvi politinio mąstymo sroves spragas“. Todėl jis siūlo ypač atkreipti dėmesį į tuos pirmojo tomo tekstus, „kuriuose išryškėja ir dabartiniu metu mandagiai nutylimi arba sąmoningai iškraipomi tarpukario Lietuvos politinės minties aspektai“.

Antrojo tomo sudarytojai, tarp kurių – ir JAV lietuvis dr. Kęstutis Girnius, jau kuris laikas gyvenantis Lietuvoje ir dirbantis VU TSPMI, pratarė pasidžiaugia, jog išėivijos politinės minties antologija rengta ne tuščioje vietoje. Todėl šiame tome skaitytojas ras pačius reikšmingiausius išėivijos politinės minties darbus.

Dėmesio vertas dr. Girniaus ir dr. Justino Dementavičiaus įvadas „Egzodo užduotys: lietuviybės palaikymas tėvynės netekties šešėlyje“. Jame ne tik apžvelgiamos sudėtingos politinės minties skleidimosi sąlygos, netekus tėvynės ir tuo pačiu intelektualinio bei dvasinio gyvenimo infrastruktūros (universitetų, bibliotekų, muziejų, teatrų ir kt. kultūros institucijų), bet ir ideologiniai ir politiniai susiskaldymai bei konkretūs, tiesa, palyginti su pirmosios nepriklausomos Lietuvos politine mintimi, gerokai susiaurėję tuo metu išėivijoje kelti politiniai klausimai.

Atrinkdami tekstus, antrojo tomo sudarytojai siekė laikytis antologijoms rengti būdingo įvairovės – ideologinės, geografinės, chronologinės – principo. Šiuo atveju ideologinė įvairovė pasireiškia skirtingu tautiškumo ir liberalizmo aiškinimu, nevienodu požiūriu į sovietinį režimą ir santykius su okupuota Lietuva.

Atsiliepiant į geografinės įvairovės reikavimą, šio tomo sudarytojai skaitytojui pristato ne tik gausius Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenusių lietuvių intelektualų darbus, bet ir į Šveicariją sugrįžusio Juozo Ereto ir geografiškai labiausiai nutolusio Vytauto Donielos iš Australijos tekstus; taip pat vieno iš pirmųjų išėivių Pakšto 1944 metų straipsnį „Drauge“ ir prof. Juliaus Šmulksčio tekstą „Marksizmas ir persitvarkymas“, paskelbtą

Nukelta į 8 psl.

Trečiojo tomo sutiktuvėjų akimirka

„Kaip paskutinis priešas bus sunaikinta mirtis“

Dalia Čiočytė

Apaštalo Pauliaus laišakai skelbia: „Kaip paskutinis priešas bus sunaikinta mirtis“ (*1 Kor 15, 26*), „Jeigu esame mirę su Kristumi, tikime ir gyvensią su juo. Mes žinome, kad, prisikėlęs iš numirusių, Kristus daugiau nebemiršta; mirtis jam nebeturi galios“ (*Rom 6, 8–9*).

Išganomoji Kristaus misija dažniausiai vadinama išgelbėjimu iš *nuodėmės*, tačiau teologine prasme *nuodėmė* ir *mirtis* yra sinoniminės sąvokos. Visa Biblija sutelkta ties mirties viešpatavimo žmogaus pasaulyje įveika, visas Biblijos knygas vienija pamatinis pasakojimas, nuo *gyvybės medžio* praradimo pirmojoje (Pradžios) knygoje iki *naujo gyvybės medžio* atgavimo paskutiniojoje (Apreikimo Jonui) knygoje plėtojantis intriga: kaip, nepažeidžiant žmogaus laisvos valios, išspręsti jo marmuro problemą, gražinti jam amžinojo gyvenimo galimybę.

Pažvelkime į keletą tekstų, susitinkančių mirties teologinės problemos lauke.

Kristologinę mirties traktuotę plėtoja Šatrijos Raganos neoromantinio simbolizmo apysaka *Sename dvare* (1922). Šio kūrinio Mamatės mistinis sapnas – poetinė amžinojo gyvenimo suteikimo mirusiems alegorija, žmogaus išganyką interpretuojanti kaip išgelbėjimą iš mirties (p. 349–352). Apysakos autorė žemaitišku knygnešio Levanardos balsu kartoja apaštalo Pauliaus frazę apie „paskutinį priešą“: „Ir tuomet ateis viešpats Jėzus Kristus ir, visus prikelis, sunaikins paskutinį vargą – smertį“ (p. 357).

Laiško romiečiams citata „Mirtis jam nebeturi galios“ (*Rom 6, 9*) yra intensyviai provokavusi literatūrinę mintį. 1933 m. Dylan Thomas (1914–1953), vienas didžiausių XX a. Velso poetų, parašė stiprios įtaigos eilėraštį „Ir mirtis nebeturės galios“ (*And death shall have no dominion*); eilėraštį yra vertęs Tomas Venclova („Ir nebus mirties karalijos“):

*Ir nebus mirties karalijos
Nuogus lavonus priims kaip draugus
Vakarų mėnulis ir vėjas;
Nors jų raumens iširs ir kaulai sugurs,
Alkūnės ir pėdos palies žvaigždes;
Kas protą praras, tas dangų laimės,
Kas nugrims į marias, prisikels iš gelmės;
Kas mylės, tas žus, bet meilė nežus;
Ir nebus mirties karalijos.*

*Ir nebus mirties karalijos,
Vėjų šaly, po vandens sūkuriais
Jie ilgai ilsėsis numirę;
Ant kankinimų suolo nesuvirpės,
Nesuvaitos įsukti į ratus;
Sąžinę persmeigs blogio dyglys
Ir tikėjimas perskils į dvi dalis;
Tiesa subyrės, bet nepasiduos;
Ir nebus mirties karalijos.*

*Ir nebus mirties karalijos.
Nei žuvėdrų klyksmo jie negirdės,
Nei bangos ošimo pakrantėj;
Kur žydėjo gėlė, nebebus gėlės,
Ir žiedų neapsunkins lietūs;
Kas protą praras ir gyvybę praras,
Tas ir vėl prasikals pro mirties drobules;
Stiebsis į saulę, kol saulė suduš,
Ir nebus mirties karalijos¹.*

Esminė šio iškilaus kūrinio poetinė nuostaba susijusi su kristologine mirties įveika dogminių *kūno prisikėlimo* aspektu. Teologinis *kūno prisikėlimo iš mirusiųjų* teiginys biologiniame kontekste yra skandalingas, absoliučiai neįmanomas, ir moderniam suvokimui tai akivaizdu (plg. sudėtingą teologinę *dvasinio kūno* sampratą). Gilusis eilėraščio objektas yra spraga tarp gamtamokslinio pažinimo ir krikščioniškojo tikėjimo. Ypač svarbus teksto semantinės struktūros elementas yra kartojamas jungtukas *nors*: „Nors jie praras protą...“, „Nors jie nuskęs jūroje...“ (plg. biblinį *jūros* – mirties van-

dens, dvasinių žemės gyvenimo pavojų archetipą), „Nors jie praras mylimuosius...“, „Nors jie bus pamišę...“ („Though they go mad...“, „Though they sink through the sea...“, „Though lovers be lost...“, „Though they be mad...“). Anafora *nors* išryškina metafizinį prisikėlimo akibrokštą. Rondo forma parašytas kūrinys posmus rėmindamas šešis kartus kartoja refreną – Karaliaus Jokūbo versijos Biblijos citatą iš Laiško romiečiams. Citata inkrustuota į tekstą pažodžiui: „Knowing that Christ being raised from the dead dieth no more; *death hath no more dominion* [paryškinta – D. Č.] over him“ (*Rom 6, 9*). Tikėjimo išpažinimo retorika derinama su kontrastinga modernistine irumo poetika. Yrančios psichikos ir kūno motyvai pavieniui atrodytų drastiškai. Tačiau eilėraščio konfigūracijoje jų drastišką švelnina tolygus vilties tonas, mitologinių aliuzijų turinčių savitų prisikėlimo ženklų (*vakarų mėnulis ir vėjas, žvaigždėtos alkūnės ir pėdos*) kontekstas. Tekstas skamba antagonišku artimųjų laidojimo tonu, ir artimojo sąvoka krikščioniškai išplečiama iki kiekvieno žmonijos nario.

W. Blake. Didysis raudonas slibinas ir moteris, apsiautusi saule, 1805

Idomi *vienaragio* aliuzija (orig. „the unicorn evils run them through“): graikų mitologijos vienaragis, Viduramžiais simbolizavęs ir skastybę, Kristų, ir blogį, ir būtent mirtį, originaliai modifikuojamas siejant aštrumo, grynumo ir mirties semas: „vienaragiškas blogis“ – aštriausias grynasis blogis. Apnuogintos (apiplėštos, kūno netekusios) sielos nemirtingumas atlaiko ne tik fizinius kankinimus (simboliniai kankinimų prietaisų įvaizdžiai), bet ir dvasinį išbandymą („Sąžinę persmeigs blogio dyglys / Ir tikėjimas perskils į dvi dalis“). Įdomus *charakterio* įvaizdis: „Charakterių galvos prasikals pro saulutes“ („Heads of the characters hammer through daisies“), – angliškoji dviprasmybė: *character* reiškia ir asmenį, personažą, ir rašmenį, raidę, – pastaroji konotacija užmena Dievo žodžio, Biblijos raidžių nemirtingumą (neklystamumą). Pabaigoje žaismingai išryškinamas *saulės* įvaizdis: gėlės saulutės („daisies“) žydi saulės akivaizdoje. Priešpaskutinė eilutė užbaigiama apokaliptiniu dūžtančios saulės vaizdu (efektingas semantinis žaismas: „Break in the sun till the sun breaks down“: saulėje pražystama ir saulė dūžta). Paskutinės eilutės refreną autorius sujungia su priešpaskutinės pabaiga, formuodamas apokaliptinį tikėjimo išpažinimą: „saulė suduš, / Ir nebus mirties karalijos“.

Algimanto Mackaus (1932–1964) lyrikos rinkinys *Chapel B* (išl. 1965) tragišką žūtį avarijoje interpretuoja kaip katastrofiškos egzistencijos metonimiją. Metafizinį skundą dėl eg-

zistencijos pamatinio apleistumo A. Mackus drastiškai artikuliuoja avarijos sutraiškyto kūno įvaizdžiu ir mirties *omnipotencijos* vaizdu (eilės turi reikšmingą antiteodicęinę implikaciją: visagalis ne Dievas, o mirtis).

Mirties visagalybės temą akcentuoja eilėraščio „Triumfališkoji“ pavadinimas. Šis eilėraštis kuria intertekstualų dialogą su bibliniu apaštalo Pauliaus skelbimu ir su D. Thomaso interpretacija. „Triumfališkoji“ imituoja D. Thomaso eilėraščio toną, frazių ritmą, kompozicinę rondo formą, ir refrenu kartodama inversiją „Ir mirtis nebus nugalėta“ formuoja iššūkį pamatinei krikščionybės vilčiai:

*Ir mirtis nebus nugalėta.
Vyrai numirę neatsigrįš,
alkūnėm griaučius parėmę.
Šiaurės mėnulio šiaurės akis
spindės virš buvusio kūno.
Kaulus surinks, bet jų nesudės
kaip žodžio – raidės prie raidės.
Siela paliks, bet sielos neliks.
Ir mirtis nebus nugalėta.*

*Ir mirtis nebus nugalėta.
Moterys šauks lyties kaip lietaus
lygioj išdžiūvusioj žemėj.
Kaulai balti sausroj sutrupės
į smulkią vasaros dulkę.
Dulkes surinks, bet jos neuždengs
sutraiškyto kūno liemens.
Kūnas paliks, bet kūno neliks.
Ir mirtis nebus nugalėta.*

*Ir mirtis nebus nugalėta.
Vyrai daugiau negrįš į namus.
Už laiko laikrodžiam plakant
pulso ritmu, tuščiųos kambariuos
bus nakčiai klojamos lovos.
Niekas negrįš, bet visa išnyks,
duris aklinau uždarys.
Laikas paliks, bet laiko neliks.
Ir mirtis nebus nugalėta².*

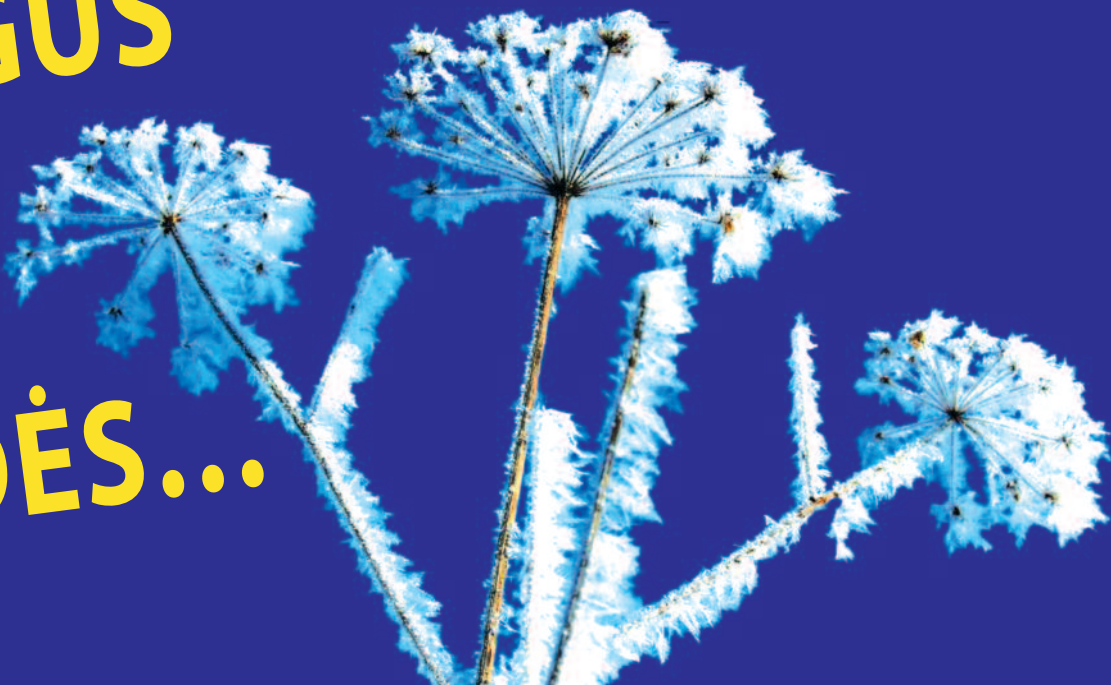
D. Thomaso semantikos inversija yra persmelkusi giliają A. Mackaus eilėraščio struktūrą. Žvaigždėtos alkūnės transformuojamos į alkūnėmis paremtus griaučius; vakarų mėnulis – į šaltai žvelgiantį šiaurės mėnulį; iš žemės praskalancios sielos ir raidės – į kaulų rašmenis, neformuojančius rašto (prasmės). A. Mackaus kūrinys yra tragiška epitafija žuvusiems XX a. katastrofose (plg. gedinčių moterų leitmotyvą), persmelkta mirties suvokimo metafizikos. Apverčiama D. Thomaso išlyga *nors*, dėstant prisikėlimo negalimybės formules: „[nors] siela paliks, bet sielos neliks“, „[nors] kūnas paliks, bet kūno neliks“, [nors] laikas paliks, bet laiko neliks“.

„Triumfališkoji“, ypatingai gilaus intertekstualumo eilėraštis, kilojantis literatūrinę mintį apie pamatinę ontologinį žmogaus klausimą, yra stiprus savarankiškas kūrinys. Ypač stiprios meninės įtaigos turi savita ištuštėjusių ir „aklinai uždaromų“ namų vizija, kuriama metaforinėje *laikrodžių plakimo – nebeplakančio pulso – nebelikusio asmeniškojo laiko* slinktyje.

A. Mackaus literatūrinis dialogas su eilėraščiu „Ir nebus mirties karalijos“ nėra polemika. Nuo D. Thomaso nuostabos dėl prisikėlimo akibrokšto, nors viltingos, – A. Mackus žengia vieną žingsnį: išryškina ne tikėjimą nepaisant visa ko, o egzistencinę patirtį, kurios kontekste tikėjimas atrodo kaip saviapgaulė. Išdrįsti įvardyti iliuzijų prarastį – neornamentuotai, be saviapgaulės, – yra pamatinė A. Mackaus poetikos nuostata. A. Mackaus frazė „mirtis nebus nugalėta“ yra atvira dialoginė ištara, tai ne tik tvirtinimas, bet ir paneigimo lūkestis: metafizinė provokacija, motyvuojama maksimaliai atviro religinio dialogo. Prisiminkime P. Tillichio mintį, jog „pakelti ir išreikšti beprasmybę“ – tai „patirti prasmę savosios beprasmybės dykumoje“³.

1. Tomas Venclova, *Pašnekesys žiemą*, Vilnius: Vaga, 1991, 187.
2. Algimantas Mackus, *Ir mirtis nebus nugalėta*, Vilnius: Vaga, 1994, 164.
3. Paul Tillich, *Theology of Culture*, New York: Oxford University Press, 1959, 68.

PRO LANGUS SULEKIA ŽVAIGŽDĖS...

Antanas A. Jonynas LAIVAS

Baltas laivas perkrautas svetimais gyvenimais
pamažu tolsta nuo kranto
niekas jiems atsisveikindamas nepamoja
net sustingę vėjo malūnų sparnai
niekas jiems nepasako sudie
abejingai tyli bažnyčių varpai
neužfiksuoti atsiminimai susilieja tarpusavy
nežinia kieno jie iš kurio gyvenimo vėl atsišaukė
karštas vėjas nuo smilkinių laižo ilgesio druską
mano meile žinau kad ir tu čia esi
jaučiu tavo gyvenimo dvelksmą
silpną tylą labai
nes ir jį nualsuoja
svetimų gyvenimų plaučiai

Leonardas Andriekus UŽ TŲ MEDŽIŲ

Už tų medžių, už rudens svyrūnų medžių,
Noksta tūkstančiai pavasarių.
Už tų medžių ten kažkas atleisti meldžia,
Kad paliko mano širdį atvirą.

Kaip dabar galės ji sutalpinti
Žiemą, šaltį, speigą ir pūgas,
Ir pavasariais pati naujai atgimti
Su žalia gamtos banga?

Šiapus medžių amžinų pavasarių didybės
Niekuomet nebuvo ir nebus.
Tik tas nerimas klajojančio žmogaus beribis,
Tik tie kryžiai svyrūnėliai ant kapų...

Donaldas Kajokas SEGTUKAS ANT SNIEGO

štai ir viskas
štai ir nieko
vien tik atšvaitas ant sniego

tik aukštų smailių kulniukų
retos žymės tik smeigtukas

nejučia ką tik išslydęs
iš plaukų drėgnos pelytės

ak išslydęs ak ant sniego
štai ir viskas
štai ir nieko

Nijolė Miliauskaitė ***

prie lango apšarmojusio sėdėsi
rūpestingai daigstydamą nérinius prie užvalkalų
balto šilko gijom siuvinėdama
fantastiškas gėles

seniai seniai, jau spėjau ir pamiršt
kada, žąsis girdėjau mus paliekant

kaip tykiai sninga, vėl bus
baltieji mėnesiai atėję

tik adata, įdūrusi į pirštą
staiga primins kažką: o pumpurai
o besiskleidžiantys žiedai ant drobės

ką susapnuosi, sunkią galvą
padėjusi ant mano pagalvėlės

laukus apklojo minkštos duknos

kas miegos
baltuos lengvučiuos pataluos

kritęs kaip akmuo

Judita Vaičiūnaitė ŽIEMOS LIETUS

Hiacintais kvepia man sniegas,
hiacintais – žiemos lietus,
neatims man tavęs jau niekas,
vėl jaučiu tuos žvilgsnius šiltus,

vėl jaučiu tavo lūpas ant pirštų,
jų švelnumo jau nieks neatims –
tarsi neganda mudu supirštų,
tarsi tapčiau tavo lemtim,

tarsi žvakė neužgesintas
nebylus dialogas nakčia –
kvepia nemiga hiacintais,
hiacintais kvepia kančia.

Erika Drungytė ***

kai nubyrėjusios laukinės uogos ledo pirštuos
įšąla į palaimingą nei čia nei ten saldumą
kai sukasi galva kai lengva tavo mirčiai
parodyt saulės besileidžiančią karūną
kai tavo kūnas atsiplėšia nuo šakos ir nieko
daugiau jau nieko vien kritimas švelniai virsta
tavim kol kritime visi tave palieka
ir virpančios Jo fleitos iš visur tau pasigirsta

Marcelijus Martinaitis ***

Mus nuo gyvenimo kaip ašarą nušluostys,
mums nuo kaktų – lyg prakaitą – nušluostys
šviesą.

Iš aukšto krentantis dangaus bespalvis pluoštas
apšviečia mus tarsi aukščiausiai tiesai.
Atgal švarias turėsim sielas sugrąžinti
kitiems, į kitą kraštą, kitą miestą.
Patamsyje mane tu kaip žibintą
užsidegi mylėdama – prieš dangų apsišviesti.

Alfonsas Nyka-Niliūnas NAKTYS

Skaisčias ir dideles akis uždengęs rankom,
Aš sapnavau paklydęs giliame namų džiaugsmė.
Lauke kalbėjo milžinai; buvau toks menkas;
Ką lietė motinos ranka – ištrykšdavo versmė.

Ir miegant jau namams, į mano kambarį užeidavo
Pasenęs vėjas, lyg keleivis, mylimo sūnaus – manęs pasupt...
Nutildavo audra, sulėkdavo pro langus žvaigždės,
Ir, lyg nuo motinos akių, darydavos šviesu.

Stasys Jonauskas LANGINES MĖNESIENA UŽDARO

Mėnesiena lėtai užsidaro
Nuo pasaulio – tavęs ir manęs.
Ir užlieja mėnulio sidabro
Šviesa praviras langines.

Ten, už jų, visą amžių gyvena
Jau ne šito pasaulio tamsa.
Ir į žemę pareina po vieną
Mineralinė kaulų vėsa.

Ir, per visą gyvenimą ėję,
Grįžti jau nebegali čia, nes
Mėnesiena lėtai metalėja
Ir užlieja trobos langines.

Gyvenimo vingiai, slenksčiai ir svajonės

Lidija Veličkaite

Mano gyvenime buvo vingių, slenksčių, potvynių ir „atoslūgių, rutinos ir sąstingio, tačiau tai neužgesino veržlumo svajonių. Jaunystėje niekada negalvojau imti teptuko ir rašiklio...” – taip kalba tautodailininkė Irena Antanina Staronytė-Suveizdienė.

Irenos Suveizdienės motina Marija Kovaliauskaitė-Staronienė (Staranevičienė), studijavusi farmacijos mokslus, tačiau, susiklosčius nepalankioms gyvenimo aplinkybėms, jų nebaigusi, patarė savo dukrai jų mokytis. Irena buvo įstojusi į Kauno medicinos institutą, tačiau buvusių nomenklatūrininkų „dėka“ buvo išbraukta, idant įrašytų savą. Teko studijuoti Lietuvos žemės ūkio akademijoje ir tenkintis miškų ūkio inžinieriaus specialybe. Rašė straipsnius žurnalui „Mūsų girios“, savaitraščiui „Literatūra ir menas“ ir kitiems laikraščiams, o 1997 m. viešint JAV – ir į Čikagoje leidžiamą dienraštį „Draugas“.

Tapyti Irena pradėjo paskatinta atsitiktinai sutikto savo dukters bendramokslio, Vilniaus dizaino mokymo centro direktoriaus Arvydo Bagočiūno. Jos dukra mokykloje labai gražiai piešė, tai kodėl ir mamai nepabandžius. Įsitraukusi į šią kūrybinę veiklą Vilniaus dizaino mokymo centre, galerijoje „Menų kampas“, sakosi kurianti nuotaiką ne tik sau, bet ir kitiems. Nuo 2006 m. surengusi 15 personalinių savo darbų parodų, dalyvavusi daugiau kaip 20 grupinių parodų ir plenerų – Lietuvoje, Lenkijoje, Graikijoje, Italijoje. Iš jų pažymėtinos: Respublikinė tautodailininkų darbų paroda A. Varno premijai laimėti (Joniskis, 2007 m.), Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrijos tapybos darbų paroda, skirta Lietuvos 1000-čio vardo paminėjimui (Pranciškonų rūmai, Vilnius, 2009 m.), Vilniaus apskrities konkursinė liaudies meno paroda „Aukso vainikas“ (Širvintos, 2010 m.). 2012 metais, minint 150-tąsias Maironio gimimo metines, trys Irenos paveikslai poeto kūrybos tematika puikavosi respublikinėje tautodailininkų parodoje Raseinių krašto istorijos muziejuje. Kaip padėką Irena Suveizdienė dovanuoja šiam muziejui savo paveikslą „Trakų salos pilys“. Nuo 2008 m. Irena Suveizdienė – Lietuvos tautodailininkų sąjungos Vilniaus bendrijos narė. Apie jos parodas, taip pat grupinėse parodose bei pleneruose eksponuotus paveikslus sulaukta gražių atsiliepimų Lietuvos ir užsienio spaudoje, gauta ne viena padėka.

Neseniai „Versmės“ leidykla išleido Irenos Antaninos Suveizdienės parašytą knygą „Tikroji Kovalevskių, Kovaliauskų, Kavaliauskų giminės istorija“. Keletą metų Irena Lietuvos archyvuose rinko medžiagą apie plačią savo giminę. Autorė šią knygą kaip dėkingumo ir atminimo ženklą skiria savo gimtinei, kad joje gyvenusių ir gyvenančių žmonių pėdsakai nebūtų galutinai užpustyti ir būtų pavyzdys ateinančioms kartoms, kaip reikia mylėti savo artimuosius, rūpintis kultūra ir dirbti tautos gerovei. Ji sako, kad jokie archyviniai dokumentai neatgaivins buvusios tikrosios aplinkos, jei nebus paaiškinimų, dėl kokių prie-

žasčių buvo pasirinktas vienoks ar kitoks sprendimas. Kaip nežinodami istorijos įvykių mes liekame vaikai, tas pat – ir nežinoti savo šeimos šaknų.

Knygoje pateikiamos gana plačios žinios apie Kovalevskių, Kovaliauskų ir Kavaliauskų giminę. Šaltiniai pasakoja, kad Kovalevskiai – sena lenkų bajorų giminė, gyvenusi Mazovijoje. Pasak šeimos legendos, iš Italijos atvykęs karys tarnavo Lenkijos karaliui. Buvęs labai stiprus kaip kalvis ir drąsus kaip liūtas, kartą mūšio lauke išgelbėjęs karalių. Atsidėkodamas karalius pavadino jį Kowal-Lew-skiu (len. „Kowal“ – kalvis, „lew“ – liūtas), apdovanojo turtais, žemėmis ir suteikė herbą „Lada“.

Autorė rašo: „Herbus pradėjo naudoti riteriai, nes jiems reikėjo turėti ryškius skiriamuosius ženklus, kad būtų lengviau atskiriami kovos lauke. Pavadinimas „Lada“ reiškia didžiąją baltų deivę Motiną, dievų motiną, viso pasaulio gimdytoją, pavasarį, gamtos gaivintoją, vaisingumo ir santuokų globėją. Akivaizdu, kad XIII – XIV amžiuje turėti šios deivės vardo herbą buvo labai garbinga.“ Raštuose minimos įvairios herbo „Lada“ atmainos su kai kuriomis skirtingomis detalėmis. Tai patvirtina, kad giminė buvo plati. Šis herbas, pagal lenkų istoriką Kasparą Niesieckį, priklausė 29 bajorų giminėms, taip pat ir Kovalevskiams. Irenai Antaninai Staronytei-Suveizdienei, įrodžiusiai savo bajorišką kilmę iš Kovalevskių giminės, turinčios herbą „Lada“, Lietuvos bajorų karališkoji sąjunga 1995 m. liepos 6 d. įteikė bajorystės pripažinimo aktą. Šios plačios giminės istoriją puošia dar du herbai – „Gulbė“ ir „Topor“ („Kirvis“). Herbas „Gulbė“ priklausė keliolikai šeimų Lenkijoje ir Lietuvoje, tarp jų Gaižauskams ir Urbanovičiams. Herbas „Topor“ Lenkijos antspaudoose naudojamas nuo 1282 m. Jį naudojo bajorais pripažinta Skirgailų giminė.

Irenos Suveizdienės prosenelis Tomas Kovalevskis buvo 1863 m. anticarinio sukilimo dalyvis, gal net būrio vadas. Sukilimui pralaimėjus, kaip ir daugelis kitų, buvo suimtas ir ištremtas į Sibirą. Po 7 metų paleistas be teisės grįžti į Lietuvą. Apsigyveno Seinuose (ar Suvalkuose), vedė teisėjo dukrą Mariją ir, pasikeitus įstatymams, grįžo į Lietuvą, apsigyveno Survilų dvare. Caro žandarai dažnai atvykdavo į Survilų dvarą patikrinti buvusio tremtinio Tomo ir paklausti, kas jis toks esąs. „Aš esu lietuvis, žemaičių bajoras, Survilų dvarininkas, sukilimo dalyvis,“ – atsakydavo Tomas.

Ariogalos vaistinė, buvusi Irenos Suveizdienės senelių Jadvygos Teklės ir Henriko Petro Kovalevskių nuosavybė, 1966 m. šventė 100 metų jubiliejų. 1940 m., rusams okupavus Lietuvą, ji buvo nacionalizuota. Autorė rašo: „Sovietmečiu apie bajorus, dvarininkus mūsų visuomenėje buvo formuojama ir skleidžiama nepakanti nuomonė, kad jie kraugeriai, išnaudotojai ir nenaudėliai. Visada visokių buvo ir yra.“ Jos senelė Jadvyga Teklė neturtingiems sergantiems žmonėms vaistus duodavo nemokamai. Jei ištikus nelaidei ar kokiai bėdai žmogus kreipdavosi į senele, ji visada padėdavo, dovanodavo net arklį ar karvę. Nemažai pinigų aukėjo bažnyčiai, jos statybai Ariogaloje.

I. A. Staronytės-Suveizdienės tapybos darbai.

Gražiais žodžiais minimas senelio brolis – nusipelnęs Lietuvos gydytojas Stanislovas Kovalevskis, dirbęs 1900–1904 m. Barnaule ir Mogiliove (Rusija). Barnaule įsteigė ligoninę ir prieglaudą beglobiams vaikams. 1904 m. inicijavo Kauno Raudonojo kryžiaus ligoninės statybą. Jis dviejų mėnesių būsimąją knygos autorę, susirgusią plaučių uždegimu, išgelbėjo nuo mirties.

Irenos motinos Marijos Kovaliauskaitės-Staronienės jauniausias brolis Tadas Kovaliauskas tęsė garbingas farmacininkų šeimos tradicijas – buvo provizorius, vaistų fabrikui „Sanitas“ Kaune atidavė didžiąją savo kūrybinio gyvenimo dalį. Plėtė ir statė naujus „Sanito“ fabriko pastatus ir cechus, kūrė naujus vaistus ir tobulino vaistų technologijas.

Irenos Antaninos Suveizdienės tėvelis Antanas Staronis (Staranavičius), gimęs 1899 m. Jakėnų kaime, Varėnos valsčiuje, Alytaus apskrityje, 1921–1923 m. mokėsi Karo mokykloje. Ją baigus, jam buvo suteiktas artillerijos leitenanto laipsnis. Dalyvavo Klaipėdos miesto išvadavime, rengė artillerijos statutus, braižė topografinius žemėlapius. Tarnavo Alytuje, Kėdainiuose, Lietuvos kariuomenės generaliniame štabe Kaune, Aukštosios Panemunės Karo mokykloje, 1940 m. perkeltas į Vilnių. 1941 m. birželio 14 d. suimtas Vilniuje ir išvežtas į Norilsko lagerį Krasnojarsko krašte, vėliau – į Taišetlago lagerį Irkutsko srityje. 1942 m. rugsėjo 5 d. SSRS NKVD Ypatingojo pasitarimo nuteistas 8 metams. 1944 m. kovo 24 d. lageryje žuvo. Už nuopelnus Lietuvai apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino IV laipsnio ordinu (1937), Lietuvos nepriklausomybės medaliu (1928), Klaipėdos išvadavimo bronzos medaliu.

Irena Antanina Staronytė-Suveizdienė

Kaip rašo autorė, jos giminėje visi buvo darbštūs žmonės, stengėsi vieni kitiems padėti, nesitikėdami naudos. Ji pati, baigusi Kauno „Aušros“ gimnaziją, norėdama siekti aukštesnių mokslų, turėjo sunkiai dirbti, idant atsikratytų pokario sovietų valdžios sukurtos socialinės kilmės problemų, nes kilusi iš „buržujų“, tad pateko į „liaudies priešų“ kategoriją. Kita priežastis – senelių Kovalevskių turėta senoji gražioji Ariogalos vaistinė ir dvaras.

Irena Suveizdienė dėkoja Viešpačiui už ilgą ir turiningą gyvenimą, suteiktus gerus žmones, malonią aplinką, už šeimą, artimuosius ir bičiulius, kurie palaiko jos veiklą, ypač dėkinga tėvams ir mokytojams, kurie suteikė tinkamą, reikalingą ir patriotinę edukaciją.

„Jo darbuose atsispindi laikas ...“

Prisiminimai apie Saulių Macaitį

Audronė Girdzijauskaitė

Aš jau dirbau Istorijos instituto menotyros sektoriuje, kai baigęs mokslus Maskvos kino institute atėjo Saulius Macaitis. Mūsų sektorius buvo dar jaunas, perspektyvus, jame glaudėsi dailėtyrininkai, teatrologai, o ilgainiui pritapo ir kintotyrininkai. Saulius man iš karto patiko, buvo kažkoks kitoks nei įprasta – mandagus, dėmesingas... Jaučiau, kad jis kaip naujokas varžosi, nežino, kokie darbai laukia, kaip seksis. Juk atėjo iš visai kitos aplinkos – Maskvoje buvo kitokie žmonės, kitokie santykiai. Tie, su kuriais jis ten bendravo, daugiausia buvo kino žmonės – jo bendrakursiai, bendraamžiai, ir, aišku, vyresni, kuriuos jis galėjo pavadinti savo mokytojais. O čia – kone visi svetimi... Kaip netrukus paaiškėjo, Sauliaus gyvenimo būdas ir charakteris – nepaprastai sudėtingi. Charakteris komplikavo gyvenimo būdą, o gyvenimo būdas – charakterį. Reikia turėti galvoje, kad buvo tokie laikai, kai reikėjo laikytis tam tikros disciplinos arba reikėjo tą laikymąsi imituoti. O Saulius buvo bohemiškos natūros laisvamanis, stengėsi būti nepriklausomas, nevaržomas. Jam būtų buvę sunku išsilaikyti tame sektoriuje ir bet kur kitur, bet jis visur išsilaikė, nes buvo talentingas. Mėgo savo profesiją, aistringai, nuosekliai dirbo. Niekas negalėjo jam prikišti, kad blogai dirba. O kad jis kartais neateidavo į kokį posėdį arba ateidavo niūrus, pervargęs, užsisklendęs ir, rusiškai tariant, *pachmielnas* – visi matė, žinojo ir niekas nekreipė dėmesio, negalėjo prikišti tinginystės ar aplaidumo.

Mėgau po posėdžių su Saulium drauge eiti namo gražia Kosciuškos gatve žemyn, palei upę. Kalbėdavomės apie viską – apie Maskvoje praleistus metus ir išpūdžius, apie filmus, spektaklius, apie instituto darbus. Sėsdavom parūkyti sodelyje prie Katedros. Bendravimas virto draugyste. Saulius supažindino su savo mama Tamara. Ne kartą drauge švėsdavom šventes, gimtadienius, turėjom bendrą draugų ratą. Nors Saulius visuomet turėjo dar ir savo atskirus „ratus“... Apie visa tai jau esu rašiusi savo portretų knygoje „Nutolę balsai“, nesikartosiu. Jis turėjo nuostabų humoro jausmą, ne šiaip sau kokį, bet intelektualaus humoro. Mėgo intelektualinius žaidimus, būrimus iš poezijos knygų ar tarptautinių žodžių žodynų... Jis mėgo skaityti, turėjo nemažą mėgstamų knygų biblioteką, filmų kartoteką, žavėjosi visokia fantasmagorija, mėgavosi gerais detektyvais. Skaitė rusų, lenkų kalbomis, o norėdamas daugiau sužinoti apie kiną, skaitė angliškai ir net čekiškai su žodynu.

Nors gimė Saulius prie Biržų, beveik kaime ar bažnytkaimyje, jame nebuvo absoliučiai nieko provincialaus, juo labiau – miesčioniško. Saulius buvo truputį kitoks nei kiti. Pirmiausia – dėl to, kad buvo auklėtas moterų. Mama ir močiutė buvo pagrindinės šalia buvusios personos, nes tėvo šeimoje nebuvo. (Tik jo legenda Tamaros ir Sauliaus buvo vis kuriama.) Moterų auklėjami vyrai dažniausiai pasidaro baisūs egoistai, netgi egocentrikai. Šis bruožas Sauliui buvo taip pat būdingas. Jeigu jis ką globojo ar mylėjo, tai galėjo jaudintis dėl to žmogaus, kartais padėti, pagelbėti, bet nemėgo eikvoti jam savo laiko. Kuo jo laikas buvo užimtas? Kinu – tuo, kas jam buvo svarbiausia. Jis išmanė ir dailę, ir galbūt šiek tiek – muziką. Aš jo niekada nemačiau koncerte, bet kartais, jei jį kas nors sudomindavo, pavyzdžiui, Gustavo Mahlerio muzika (ypač po „Mirties Venecijoje“), jis galėdavo jos klausytis ir klausytis.

Saulius buvo ne tik intelektualus, bet ir labai pastabus, jautrus aplinkai, mokėjo būti ir kandus, sarkastiškas. Kalbėtis su juo buvo grynas malonumas. Mes buvom atviri vienas kitam, daug vienas apie kitą žinojom, pasipasakodavom savo jaunystės nuotykius, kuriuos Saulius vadindavo scenarijais. Ilgiau nebendravęs, klausdavo: „Kokie nauji scenarijai subrendo?“ Svajojom sukurti bendrą scenarijų (mano siužetas ir charakteriai, jo – dialogai, forma) ir realizuoti jį kine...

Kelinti tai buvo metai?

Susipažinom septintojo dešimtmečio viduryje, o tęsėsi draugystė iki jo mirties, tik paskutiniaisiais metais Saulius daug dirbo namuose, prie kompiuterio, retai išeidavo į miestą. Kalbėdavomės telefonu... Dalį laiko jis leido kelionėse – pasauliniuose kino festivaliuose ir tose užsienio šalyse, kurių mūsų jaunystės metais, sovietmečiu, mums nebuvo galimybės pamatyti. Vykdamas net į egzotiškus kraštus – į Kubą, į Egiptą... Kai kartą pamačiau fotografijoje jį sėdintį ant kupranugario su turbanu – maniau, kad sapnuoju... Pasakojo, kad būdamas Kuboje nuo laivo denio šoko į jūrą plaukioti! O juk nebuvo sportiškas.

Buvau kokiais metais ar dvejais vyresnė už Macaitį, kuo jis visada labai didžiavosi. Aš jam sakiau, kad jis turės man parašyti nekrologą, o jis sakė – „rašysi tu“.

Mes kalbėdavome anaip tol ne tik apie kiną – apie viską. Daug laiko praleidom mūsų šeimos sode, ten kartu ir dirbdavom prie didžiulio stalo verandoje, ir uogavom, ir rūšiavom senus laikraščius, iš kurių Saulius rūpestingai iškirpo visus su teatru ir kinu susijusius straipsnius. Likusius degindavom lauže kartu su išgenėtomis ar iš miško atsineštomis šakomis. Visi sovietiniai marazmai kilo dūmais ir pelenais ir dangų... Vėsiais vakarais sėdėdavom prie židinio, kartais mus čia aplankydavo kas nors iš draugų. Gerdavom vyną, nors Saulius mėgo stipresnius gėrimus. Būdavo linksma ir įdomu. Visiška laisvė.

Iš visų menų Sauliui, be kino, labiausiai rūpėjo teatras. Labiausiai man įsiminė kelionės į Kauną žiūrėti Jono Jurašo spektaklių ar į kokią Teatro dienos šventę. Teatrą Saulius puikiai jautė ir suprato, ir rašė labai nemažai. Rašė protingai, tačiau kartais darė kompromisus, kokių stengėsi nedaryti kalbėdamas apie kiną. Buvo toks metas – gyvenome kompromiso laikais. Vienokius ar kitokius kompromisus darė visi. Saulius turėjo savo nuomonę, kuri visada buvo pamatuota, nors kartais ir subjektyvi; ir netgi žvelgiant estetiniu požiūriu, jis, kaip žmogus turintis puikų skonį, nenusižengdavo.

Kokios buvo tų teatrinių kompromisų priežastys?

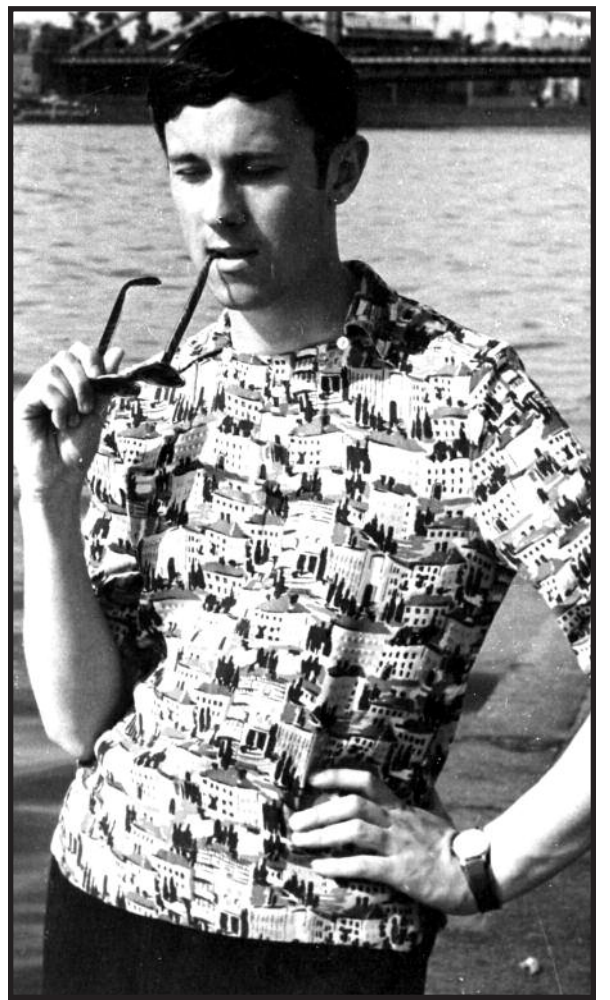
Rašyti to, ką galvoji, iki galo niekas negalėjo, nes buvo cenzūra. Dar viena cenzūra glūdėjo galvoje. Puikiai žinojai, ko jau nebegalima,ėjai iki ribos. Bet peržengsi ją – neįdės tavo straipsnio. Kitas dalykas – rašyti giriamąją recenziją apie tai, kas nėra to vertas. Kartais Saulius sumėtydavo pėdas rašydamas apie Henriko Vancevičiaus spektaklius dėl man nesuvokiamų priežasčių... Tai tokie klausimai, kurių nenorėčiau čia svarstyti.

O apie kiną Saulius rašė puikiai, jo straipsnių buvo pilni laikraščiai, ir ne po vieną viename numeryje. Užtat turėjo slapyvardžių ir labai mėgo jais žaisti. Jo straipsniuose buvo užšifruoti laiška simpatikams, išpažintys, prisipažinimai. Tik mokėk skaityti... Inteligentai, paskaitę Sauliaus recenziją, žinojo, žiūrėti filmą ar neverta...

Ką davė bendravimas su tokia asmenybe?

Turėti tikrą draugą pasiseka ne kiekvienam žmogui. Kartais gali nugyventi visą gyvenimą, turėti daug draugų, bet nė vieno – tikro. O jis buvo tikras mano draugas. Tik į gyvenimo pabaigą bendravom rečiau. Su amžiumi daraisi sėslėsnis, labiau taupai laiką. O dar atsirado kompiuteris ir Saulius į jį rimtai įniko. Jis sakė: „Jei aš išivesiu dar ir internetą, tada jau viskas.“ Ir įklimpo. Įdomu tai, kad jis nebuvo gabus technikai, mechanikai. (Geriau sekėsi šeiminkauti virtuvėje.) Tikrai ne. Jei būtų reikėję įkalti vinį – labai abejoju, ar jis būtų galėjęs tai padaryti. Jis to nenorėjo, negalėjo ir nesimokė. Bet kompiuterį perprato puikiai, nes jam labai rūpėjo. Į priekį jį varė aistra sužinoti, matyti, patirti... Ir mirė žiūrėdamas filmą kompiuteryje...

Aišku, jo sveikata į gyvenimo pabaigą visai sušlubavo. Kai jį paskutinį kartą sutikau prie Operos ir baleto teatro, pasakė kažką gero apie mano rašinius rengiant prisiminimų knygą. Aš buvau labai laiminga po tokio jo pagyrimo. Nes jis tikrai nebuvo tas žmogus, kuris vaikšto ir iš mandagumo

Saulius Macaitis Maskvoje.

„Meno avilio“ archyvas

žarsto komplimentus. Buvo niurgzlius, daug kas jam nepatiko, net ir savo koleges stipriai patraukdavo per dantį. Beje, tą dienąėjo jis labai sunkiai, buvo uždusęs. Sakau jam: „Matau, kad tau negerai?“ – „Taip, kartais būna visai negerai.“ Jo širdis jau buvo visiškai nuvaryta. Be to, Saulius buvo jautrus kaip membrana, į viską labai nervingai reaguavo. Jo gyvenimą, santykius su žmonėmis ir, manau, tam tikromis instancijomis, komplikavo tai, kad jis buvo homoseksualas. Šiandien tai jau ne paslaptis.

Minėjote, kad Saulius Jums padėdavo rašyti. Kokia pagalba tai buvo?

Jis puikiai mokėjo lietuvių kalbą, dirbo redakcijoje, be to, ir jo motina buvo pedagogė, jo mokytoja. Kai aš grįžau po studijų iš Maskvos, turėjau tą problemą, kad kartais rašydama tarsis versdavau iš rusų kalbos. Kai mes kartu sėdėdavome prie vieno didelio stalo sode, verandoje, ir kiekvienas dirbdavom savo darbą, jis, užbaigęs savo rašinį, tokiu pat gražiu, tvarkingu braižu kartais pageduodavo mano tekstus. Iš jo taisyčių mokiausi ir buvau dėkinga.

Kaip Saulius rinkdavosi filmus, apie kuriuos rašydavo?

Manau, kad jis recenzuodavo daugmaž viską. Tų filmų buvo ne per daugiausia. Jis reguliariai žiūrėjo viską ir apie tai rašė. Apie tuos, kurie jam rūpėjo, jis rašė plačiau. Apie kitus rašė trumpai. Rašė lengvai, paprastai. Apie daug ką negalėjo rašyti, – negalima, nors tuos filmus buvo matęs uždarose peržiūrose, į kurias galėjai patekti tik su specialiais leidimais, rodydamas asmens pažymėjimą... Na, vėliau jau matė viską, ką norėjo. Po daug kartų. Turėjo tokias aistras. Antai, Tarkovskio „Stalkeris“ jam buvo ne tik kad filmas, bet ir sukrėtimas, išgyvenimas. Jis juo tiesiog kliedėjo, daugybę kartų žiūrėjo ir žiūrėjo...

Kaip manote, ką šiandien reiškia Sauliaus Macaičio palikimas?

Jo palikimas yra neįkainojamas todėl, kad niekas daugiau tokio nepaliks. Saulius paliko daugybę recenzijų – tarsis praėjusio laiko atspindį. Ir dvi knygas apie kiną. Rašė anuomet ir kiti. Tačiau jo palikimas – vientisas, unikalus: jo darbuose atsispindi Laikas ir jo paties asmenybė. Jo palikimas – tarsis jo portretas. Ir dar reikia prisiminti, kad buvo toks metas, kai būti protingam, sąžiningam, nuosekliam ir kantriam savo profesijoje buvo iš tikrųjų nelengva. O jis toks buvo, ir žmonės jį gerbė, jį gerbė ir kino kūrėjai. Nors valdžios nepastebėtas, ordinais ir premijomis nepagerbtas, savo srity jis buvo kaip kelrodis.

„Nušvitusi dulkė”: Mykolui Vaitkui – 130

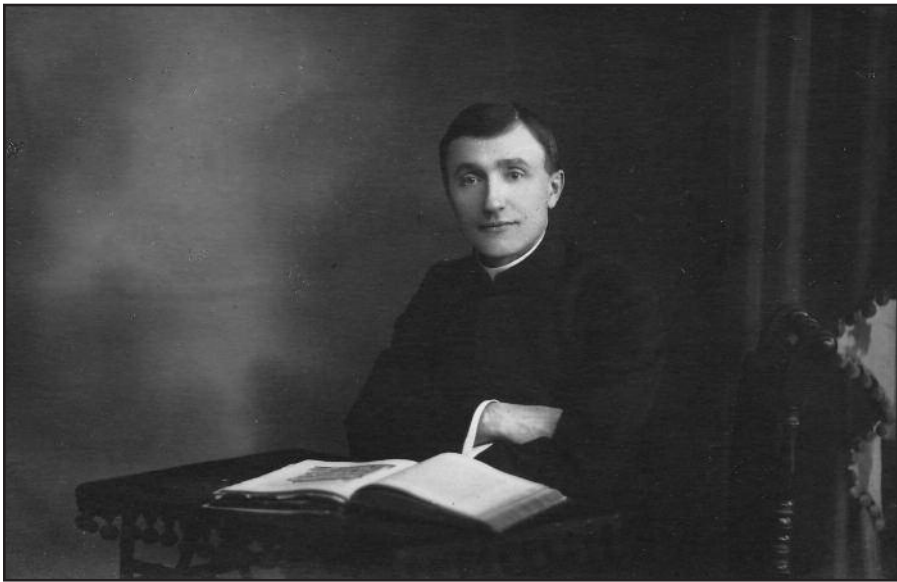
Virginija Paplauskienė

Pabaiga. Pradžia 2013 m. gruodžio 14 d. „Kultūroje”

M. Vaitkus Amerikoje jautėsi vienišas, su ilgesiu prisimin-davo dienas, praleistas Tėvy-nėje. Lietuvoje, pasak jo, „ir oras grynesnis, ir paukščių dainos skambesnės... Ir vis norisi skristi tenai, ton tėvynėn, ton brangiojon. Skristi bent mintim, nes kūnu nebelemta.” Iš to ilgesio ir gimė prisiminimai, kurie buvo publikuojami spaudoje. Bern. Brazdžionis paskatino ir paragino išspausdinti juos atskiromis knygomis. Išėjo aštuonios atsiminimų knygos: „Mistiniame sode” (1957), „Keturi ganytojai” (1960), „Su Minią į Baltiją” (1962), „Baltijos gražuolė” (1963), „Šiaurės žvaigždė” (1965), „Per giedrą ir audrą” (1965), trys tomai „Nepriklausomybės saulėj 1918–1940 m.” (1968–1969). Už pastarosios knygos du pirmuosius toms jam buvo paskirta Lietuvos Rašytojų draugijos premija. 1972 metais išleido paskutinę atsiminimų knygą – „Milžinų rungtynėse” (1972).

Atsiminimuose atsiveria M. Vaitkaus – kunigo, rašytojo – plati ir spalvinga pažinčių galerija: dvasininkai, mokslo ir meno pasaulio žmonės, politikai, visuomenininkai, aktoriai, žurnalistai. Ypatingi ryšiai siejo su Jonu Mačiuliu-Maironiu bei jo sesers Kotrynos vaikais. Glaudūs ryšiai buvo su Maironio vyriausiu sūnėnu – Finansų departamento ministru Mikalojumi Lipčiumi ir jo žmona Marija – operos soliste. Kartu su Maironiu ir jo vaikų šeimomis šventė Šv. Velykas, Kalėdas, keliaudavo į Panemunę, iškylavo Birštone bei Palangoje. Atsiminimai atveria spalvingą Nepriklausomos Lietuvos epochą. M. Vaitkus pats rengė muzikinius literatūrinius vakarus ir kitus skatino tai daryti. Muziejuje saugomi M. Vaitkaus laiš-kai, rašyti M. ir M. Lipčiams, A. Lie-tuvninkaitei, B. Vaguraitei, Petru ir Unei Babickams bei kitiems.

Laiškuose, rašytuose Lipčiams, atsiveria ir M. Vaitkaus pomėgių spekt-ras bei nuosekliai aprašomos kultūri-nio gyvenimo detalės: „Dabar rašysiu apie meną. Šiandien buvau „Romeo ir Džuljetos” generalinėje repeticijoje. Pasirodė, jog bus įdomi ir miela opera. Man ji ypač artima, kadangi ją verčiau. Neseniai mačiau „Cavalleria Rusticana”; muzika man pasirodė graži; gražiai dainavo ir neblogai vaidino Kutkauskas, neblogai vaidino ir dainavo Bieliūnas ir Vencevičaitė; silpnai vaidino Vaičkienė; Grigaitienė šiaip taip vaidino, tik ne dainavo, o rėkė. Šiame sezone išvysime dar „Pikų Damą”, kuriai eskizus pagamins Dobužinskis. Baletu vadovas dabar yra Petrovas, rodos, iš Marijinkos. – Dainuoja operoje naujas baritonas Norvaiša, bet tuo tarpu tik trečiaieiliuose vaidmenyse. <...> Girdėjau neseniai Kaktinį „Eugenijuje Oniegine”; maniau, kad šitoj operoj nebus jam kur pasireikšti, bet pasirodė, jog didelis artistas yra didelis net ir smulkmenose. Tokio kalibro artistą vargiai mūsų operoj rasim. Jis man daro daug didesnio įspūdžio, negu Kuznecova ir Lipkovskaitė (šalia Neždanovos, dvi geriausios Rusijos dainininkės – taip sako žinovai), abi petrapilietės, abi jau nebejaunos. <...> Nedėlioj Dėdės Maironio drama „Vytautas pas Kryžiuo-

M. ir M. Lipčiams dedikuota M. Vaitkaus nuotrauka

čius” eina pirmąsyk Valst. Teatre. Skačiau „Bare” 1-ąjį veiksmą; parašyta stipriau, negu „Kęstučio Mirtis”; padėk Dieve. <...> Aš šiais metais žadu parengti du didelius dalyku: vieną istorinę apysaką „Tvanas” ir vieną didelę dramą „Amazoniada”. Turiu beveik pabaigęs vieną didelį eiluiotą ro-

Uė Babickaitė, New Yorkas, 1922

maną ir dvi mažesnes dramas visai pabaigtas (už vieną gavau antrąją premiją Blaivybės konkurse,” Kaunas, 1925 II 9). Skaudus likimas teko ir Lipčių šeimai – Mikalojus Lipčius pirmos okupacijos metu buvo ištremtas į Šiaurę, mirė Pečioros lageryje. Susirašinėjimas su Marija Lipčiene truko iki pat mirties.

M. Vaitkus mėgo jaunimą, skatino ir drąsino kurti, siekti mokslo ir meno aukštumų. Ypatingi dvasiniai ryšiai siejo su aktore Une Babickaite (1897–1961), vėliau buvo artimai bendraujama ir su jos broliu poetu Petru Babicku bei vyru – Amerikos lietuviu, inžinieriumi Vytautu Graičiūnu. Uė Baye buvo pirma lietuvių aktorė, įžengusi į Amerikos kiną bei vaidinusi įvairiuose teatruose. Chaotiški istorinių pervartų vėjai sujaukė ir šių žmonių gyvenimus: V. Graičiūnas mirė tremties lageriuose. U. Babickaitei taip pat teko tremtinės dalia... M. Vaitkus jautriai prisimins šiuos žmones.

Muziejuje saugomi M. Vaitkaus laiš-kai, išsiskiriantys ne tik švelniu ir nuoširdžiu turiniu, bet ir atvirukų meninėmis elegantiškomis ir graščiomis reprodukcijomis. (Laiškus gavau iš šviesios atminties vertėjo Lino Brogos – V. P.). Žemiau spausdinamos ištraukos iš kelerių laiškų, bylojančios apie sielų bičiulystę. Įdomi ir iki šiol dar nežinota detalė apie M. Vaitkaus dramą „Žvaigždės duklė”. Ketu-

rių veiksmų dramą „Žvaigždės duklė” 1924 metais išleido J. Reylenderio ir sūnaus spaustuvė Tilžėje. Ji buvo nominuota Pirmajame Valstybės Lietuvos Dramos konkurse – skirta pirma vieta. Tačiau retas kuris žino, kad ši drama buvo sukurta talentingai Nepriklausomos Lietuvos aktorei Unei Babickaitei. Laiškai atskleidžia šią paslaptį. „Mieloji Panele Une, rytdieną tamstos vardadienis... Tas laiškelis pasivėlins. Bet mintim aš Tamstą lankysiu, sveikinsiu, linkėsiu aukso laimūžėlės... Tai senai beesu tamstą matęs... Visada man rodeisi tokia trapi, švelnutė, lyg toji vaza, Poezijos Karalaitė...O dabar iš tokios tolumos ir po tiek laiko Tamsta man rodais lyg bekūnė esybė – tiesiog Pasakos Karalaitė... Ar bepatysiu tamstą kuomet? Savo dramą baigiau. Ar parvažiuosi jos vaidinti? Bijau, kad Amerikos pozityvizmas nebūtų nutrynęs nuo anos Aukso Peteliškės sparnelių poezijos, talento, grožės dulkyčių...” – (Iš M. Vaitkaus laiško U. Babickaitei, Kaunas 20 spalio 1922).

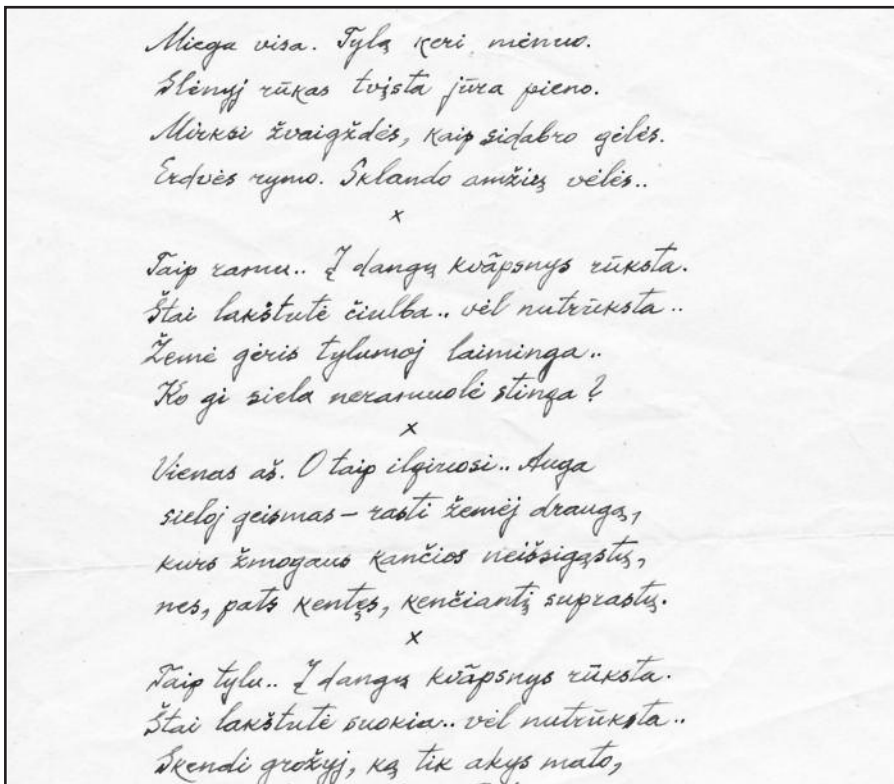
Kitame laiške M. Vaitkus rašė: „Kai skaitysi ‘Žvaigždės Dukterį’, tai pamatysi, jog aš apie Tamstą gerai maštau ir maščiau, nes mano ‘Žvaigždės Duklė’ yra tai mano svajonė apie tamstą; tiesa, svajonė, o ne fotografija; bet, kad būčiau apie Tamstą blogai manęs, nebūčiau Tamstos ėmęs savo svajonės objektu...<...> Tamsta įspėjai: gavau už ‘Žvaigždės Dukterį’ pirmąją premiją. Kad drama esanti graži pripažino tokie įvairūs asmenys, kaip

Jakštas, Tumas, Čiurlionienė, Gira. Ne dyvai, kad išėjo drama graži: Tamstos suteiktasis įkvėpimas negalėjo būti silpnas (deja, dabar nebeturiu tokios įkvepėjos).” (Kaunas, 1923, 15 birželio)

M. Vaitkaus rašymo maniera yra paprasta ir neįmantri, bet įtraukia savo atvirumu, nuotaikos skaidrumu. Taip pat laisvai ir paprastai parašyti visi M. Vaitkaus atsiminimai, jis sugebėjo taikliai charakterizuoti žmones, pateikdamas jų realistinius paveikslus. Atsiminimai Amerikoje buvo labai palankiai įvertinti. Jis buvo pirmasis ir vienintelis tokio pobūdžio memuaristas. Šie atsiminimai ir mums tampa neįkainojamais žinių ir informacijos šaltiniais. Apie M. Vaitką S. Santvaras rašė: „Jaučiama ne tik stipri atmintis, dėmesys smulkmenai ir bendram vaizdai, bet ir rašymo bei pasakojimo menas, lydimas čia švelnaus humoro, čia ilgesio, čia vėl klasiško epinio tono... Savo herojų charakteriuose jis stengėsi įžiūrėti kuo daugiau grožio, gėrio pradų...”

M. Vaitkus visą gyvenimą dalyvavo įvairioje kultūrinėje ir visuomeninėje veikloje. Buvo „Saulės” draugijos narys, Šv. Kazimiero draugijos garbės narys; Ateitininkų Katalikų mokslo akademijos, Lietuvos rašytojų draugijos garbės narys, Lietuvos šaulių sąjungos tremtyje narys, Šaulių žvaigždės ordino kavalierius, tarptautinės Amerikos akademijos amžinasis narys (už nuopelnus lietuvių tautai jis buvo šios akademijos apdovanotas žvaigžde ir kryžiumi); taip pat – Politinių ir socialinių mokslų akademijos narys. Jis buvo išrinktas Maltos ordino riteriu. Retas kuris būtų nusipelnęs ir turėtų tokius apdovanojimus. Tačiau kuklusis M. Vaitkus vis sakydavo, kad jo gyvenimas ir darbai – eilinio žmogaus darbai. Ir jis neturįs kuo pasigirti. S. Santvarui yra pasakęs, kad galima būtų ir daugiau padaryti, bet... „Vienas sparnas palūžęs, tai kaip skristi, kaip kurti?...”

Poetas M. Vaitkus kaip žmogus, pasak S. Santvaro, yra kenčianti siela, lietuviška siela, o drauge – vidinio apsisprendimo ir valios nuskaidrinta siela. Bičiuliai ir visi, kurie domisi lietuvių grožinės literatūros kūryba, daugiau pažįsta „Nušvitusią dulkę”, tą giedrą ir optimistinį poeto M. Vaitkaus paveikslą...

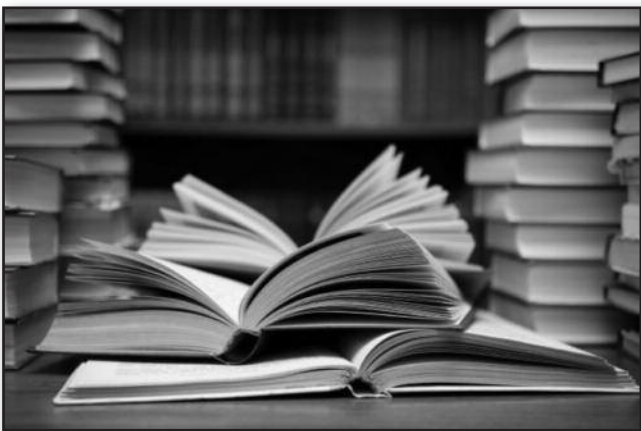

M. Vaitkaus rankraštis

Kultūros kronika

2013 12 12 – 2013 12 14 Vilniuje vyko Kalėdinė knygų mugė.

Mugėje dalyvavo apie trisdešimt Lietuvos leidyklų, leidžiančių labai skirtingą ir įvairią literatūrą. Skaitytojams pasiūlyta tiek grožinės, tiek mokslinės literatūros, publicistikos, praktinių patarimų knygų ir kt. Kalėdinės mugės Vilniuje idėją iškėlusio Lietuvos mažų ir vidutinių leidybų asociacija (LiMViLA), ieškodama patogių patalpų mugei tiek dalyviams, tiek lankytojams, pagrindiniu partneriu pakvietė tapti Lietuvos kariuomenės Vilniaus įgulos karininkų ramovę, vilniečiams puikiai žinomą kaip gerų, įdomių kultūrinių renginių organizatorę ir globėją. Visas tris mugės dienas lankytojai kvieisti į knygų pristatymo renginius, susitikimus su rašytojais. Skaitytojai turėjo progą susitikti ir pabendrauti su Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureate Ramute Skučaite, Vidmante Jasukaityte, Gediminu Kajėnu, Eugenijumi Skerstonu, Romualdu Ozolu ir kitais.

2013 12 12 – 2014 03 16 Vilniuje, Vytauto Kasiulio dailės muziejuje, vyks paroda „Arbit Blato Paryžius ir Venecija”.

Pirmą kartą lankytojams pristatoma naujausia dailininko šeimos 2013 m. Lietuvai padovanota garsaus litvakų kilmės menininko kūrybinio palikimo dalis bei asmeninis archyvas iš dailininko New Yorko buto-studijos. 2013 m. rugpjūčio 8 d. New Yorke mirė 90 metų sulaukusi dailininko Arbit Blato (Neemija Arbitblatas, 1908–1999) našlė Regina Resnik–Blatas (1922–2013), Metropolitan Opera teatro solistė ir didelė Lietuvos bičiulė, apdovanota ordino „Už nuopelnus Lietuvai” Riterio kryžiumi. 2010 m. dailininkė Lietuvos dailės muziejui padovanojo daugiau kaip tris šimtus Arbit Blato kūrinių ir gausų dailininko archyvą. Bet tai – ne viskas.

Šios vasaros pradžioje, rengiantis pirmininkavimui Europos Sąjungos Tarybai, Lietuvą pasiekė dar viena R. Resnik ir jos sūnaus Michelio Philipo Daviso dovana – kelios dešimtys Arbit Blato kūrinių: drobių, skulptūrų bei grafikos ciklų. Teminėje parodoje „Arbit Blato Paryžius ir Venecija” eksponuojama per penkiasdešimt kūrinių iš naujausios Lietuvos dailės muziejui dovanotos dailininko kolekcijos. Tai gražiausių Europos miestų ir svarbiausių vietų dailininko biografijos žemėlapyje vaizdai, nutapyti laisva, ekspresyvia maniera, perteikiantys ypatingą vietos atmosferą, jautrius nuotaikų niuansus.

2013 12 10 – 2014 09 27 Vilniuje Bažnytinio paveldo muziejuje veiks paroda „Šilkas ir auksas.

Vilniaus arkivyskupijos XV–XVIII a. liturginė tekstilė”. Parodą sudaro trys dalys. Pirmą parodos dalis, apimanti XV–XVII a. laikotarpį, pristato seniausius išlikusius Vilniaus katedros liturginius drabužius – patį svarbiausią ir vienintelį tokio dydžio Lietuvoje renesanso ir baroko audinių lobyną. Šventoms apeigoms skirtų liturginių drabužių istorija, ikonografija, ornamentų simbolika pristato katalikiškos liturgijos specifiką, Dangaus karalystės viziją, todėl liturginiai drabužiai buvo siuvami iš itin prabangių šilko, aukso ir sidabro siūlų audinių, jiems naudoti aksomas, altembasas ir brokatas, austi ir siuvinėti auksaspalviai ornamentai. Antra parodos dalis skirta žaismingajam rokokui ir prancūziškam šilko istorijos laikotarpiui, kurio šviesūs gėlėti audiniai XVIII amžiuje gausiai pripildė Lietuvos bažnyčias. Šilko sostine tampa Lionas, jame ir gimė prancūziškas stilius, atnešęs naujas spalvas ir beveik kas dešimtmetį besikeičiančius ornamentus: pradedant plokščiais, dekoratyviais, nérinius primenančiais raštais ir baigiant tapybiškais, minkštais, erdvės, šviesos, judesio įspūdį kuriančiais vešlių augalų ornamentais. Vilniaus bažnyčiose išliko nemažai XVIII a. liturginių drabužių, pasiūtų iš prancūziškų audinių. Parodoje eksponuojamas ypač vertingas Rykantų rinkinys, Buivydžių, Eišiškių, Paberžės, Palūšės, Sudervės, Tabariškių, Turgelių, Vidiškių bažnyčių liturginė tekstilė. Trečia parodos dalis pasakoja apie išskirtinį XVIII a. antros pusės vietinės tekstilės dirbinį – kontušines juostas – Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės austų šilkinų audinių palikimą. Šios juostos buvo Rytų ir Vakarų kultūrų sąveikos bei sarmatiškosios ideologijos suformuoto bajoriško kontušinio kostiumo dalis. 1831 m. carinė administracija uždraudė dėvėti bajoro tautinę tapatybę išreiškiantį kontušą, o kartu ir ryšėti kontušines juostas. Daug jų buvo sunaikinta, kitos liko dvarų rinkiniuose. Iš viso parodoje pristatoma daugiau nei penkiasdešimt liturginių drabužių iš Vilniaus ir kitų arkivyskupijos bažnyčių. Didžiausia dalis, trisdešimt parodos eksponatų, priklauso Vilniaus katedrai. Šia paroda užbaigiamas svarbus istorijos etapas – baigiamas sovietmečiu iš Vilniaus katedros į valstybinius muziejus patekusių bažnytinių vertybių grąžinimo procesas.

Politinės minties antologija

Atkelta iš 2 psl.

„Metmenyse” Lietuvos valstybės atkūrimo išvakarėse 1990 metais.

Kiti antrajame tome pateikiami autoriai: Stasys Yla, Vincas Rastenis, Mykolas Krupavičius, Juozas Girnius, Feliksas Jucevičius, Tomas Venclova, Antanas Maceina, Algirdas Julius Greimas, Kęstutis Girnius, Vytautas Bagdavičius, Bronys Raila, Henrikas Blazas, Julijonas Būtėnas, Juozas Brazaitis, Juozas Pajaujis, Zenonas Ivinskis, Vytautas Stasys Vardys, Algimantas Gureckas, Vytautas Kavolis, Vytautas Vaitiekūnas, Antanas Bimba, Bronis Kaslas, Romualdas Misiūnas, Vladas Juodeika, Aleksandras Štomas, Kęstutis Skrupskelis, Algis Mickūnas, Leonardas Dambriūnas, Tomas Remeikis, Steponas Kairys, Karolis Drunga, Bronius Nemickas ir Kazys Šidlauskas.

Trečiame „Lietuvos politinės minties antologijos” tome, skirtame Lietuvos sovietmečiu parašyti politinei – oficialiai ir rezistencinei – minčiai, vienas iš raktinių žodžių yra „netikras sovietinės politinės minties tikroviškumas”. Įvadą šiam tomui parašęs prof. Radžvilas renginio metu pasidalijo su tomo sudarymo iššūkiais.

Pasak jo, trečiojo tomo sudarytojų laukė ne vieneri spąstai. Visų pirma, reikėjo gerai pasverti, kiek toje politinėje mintyje buvo moksliskumo, kokia yra jos išliekamoji vertė. Kitas sudarytojų tykojės pavojus – nepasukti politinės demagogijos keliu ir nebandyti įrodyti, jog neoficialieji politiniai tekstai, parašyti itin sunkiomis politinėmis sąlygomis, yra akademinės minties darbai.

Paskutiniame tome skaitytojas ras Arvydo Juozaičio kalbą, parašytą 1988 metais Kaune vykusioms Maironio 125-osioms gimimo metinėms, Arūno Sverdiolo ir Tomo Sodeikos straipsnį „Gyvenimas kolboje ir tuoj po to”, paskelbtą „Proskynoje” 1990 metais. Taip pat Romualdo Ozolo, Broniaus Genzelio ir kt. tekstus.

Trečiuoju tomu siekta ir dar vieno tikslo. Dr. Dementavičiaus nuomone, „svarbus yra politinės minties tęstinumo klausimas”. Pasak jo, nepaisant ideologinių skirtumų, tiek šiam tomui, tiek ir likusioms dalims yra būdingas bendras vienijantis principas. „Svarbu suvokti, kiek daug šiandien mes perėmėme ne tik iš tarpukario, bet kiek daug perėmėme ir iš sovietmečio”, – pastebi mokslininkas.

Dr. Jankauskas išskiria dar vieną, jo nuomone, visiems trims antologijos tomams būdingą bruožą – tritomio vientisumą. Pasak jo, „nepaisant laikotarpių skirtingumo, jų specifiškumo, siekėme politinės minties pereinamumo ženklų, visus tris tomus vienijančių idėjų”.

Nors antologijos sumanytojai tritomį skiria visų pirma akademiniam jaunimui, jai neturėtų likti abejingi ir užsienyje gyvenantys lietuviai – tiek senoji karta, pažinojusi ne vieną antrajame tome randamą mąstytoją ir skaičiusi jų tekstus lietuviškoje išeivijos spaudoje, tiek naujoji karta, kuri domisi Lietuvos politinės minties raida ir kuri aktyviai dalyvauja šalies politiniame gyvenime.

Mykolo Krupavičiaus, 1959 metais tekste „Lietuviškoji išeivija” rašiusio, jog „Lietuvos ateitį lems nei vieni išeiviai, nei vieni pasilikę Lietuvoje, bet tie ir kiti kartu: kurie gyvena svetur, ir tie, kurie gyvena savoj žemėj” (p. 78), mintys ne vienam mūsų išlieka aktualios ir šiandien.

